

УДК 378.141.251-054.68

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ, ЩО НАВЧАЮТЬСЯ НА ІНЖЕНЕРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЯХ.

© Шемигон Н.Ю.

Українська інженерно-педагогічна академія

Інформація про автора:

Шемигон Наталя Юрївна: ORCID: 0000-0002-1134-666X; astrid-@bigmir.net; кандидат педагогічних наук; доцент кафедри філософії та освітніх технологій; Українська інженерно-педагогічна академія; вул. Університетська 16, м. Харків, 61003, Україна.

У статті розглянута проблема підвищення якості професійної підготовки іноземних студентів, що навчаються на інженерних спеціальностях у вузах. Проаналізовано сутність і структуру професійної мотивації майбутніх інженерів, яка розглядається в якості основної умови, що сприяє вирішенню проблеми, підвищення якості професійної підготовки іноземних студентів.

Ключові слова: іноземні студенти, професійна мотивація, мотиви, потреби, рефлексія, особливості.

Шемигон Н.Ю. «Особенности формирования профессиональной мотивации иностранных студентов, которые обучаются на инженерных специальностях.»

В статье рассмотрена проблема повышения качества профессиональной подготовки иностранных студентов, обучающихся на инженерных специальностях в вузах. Проанализирована сущность и структура профессиональной мотивации будущих инженеров, которая рассматривается в качестве основного условия, способствующего решению проблемы, повышения качества профессиональной подготовки иностранных студентов.

Ключевые слова: иностранные студенты, профессиональная мотивация, потребности, рефлексия, особенности.

N. Shemyhon.

Features of Formation of Professional Motivation Foreign Students Enrolled in the Engineering Profession.

In the article the problem of improving the quality of training of foreign students studying in the engineering degrees in universities. The author analyzed the nature and structure of professional motivation of future engineers, which is regarded as a basic condition to help solve problems, improve the quality of training of foreign students.

Keywords: foreign students, professional motivation, motives, need, reflection, features.

Постановка проблеми. Вища освіта являється таким же конкурентним середовищем, як й інші сфери нашої дійсності. Головне завдання для вищої школи України, безумовно, це підготовка висококваліфікованих фахівців, які будуть конкурентноздатними на ринку праці не тільки всередині країни, але й за її межами. Підготовка спеціалістів інженерного спрямування завжди була найбільш складним процесом освіти. Сучасні вимоги до технічної інтелігенції базуються на швидкому розвитку технічного прогресу, внаслідок чого вимоги до професії інженера постійно змінюються. Вітчизняна вища освіта повинна готувати інженера для ХХІ-го сторіччя, який не тільки має суто фахові знання і навички, а й здатний постійно вдосконалювати свою кваліфікацію. Саме ці якості дозволять майбутньому інженеру конкурувати професійній діяльності з випускниками вищих навчальних закладів зарубіжних країн. Поки що, українська технічна освіта більш приваблива для представників азійських та африканських країн. Причому, як свідчать статистичні дані, збільшується питома вага студентів з країн Середньої Азії[3]. Отже, наразі, виникає питання високоякісної професійної підготовки не тільки

українських а й іноземних студентів. Однією з умов, що дозволить вирішити питання успішної професійної підготовки майбутнього інженера - є розвиток мотиваційної спрямованості студента, оскільки саме професійна мотивація є ланкою, що пов'язує особистість з професійним середовищем через внутрішні механізми діяльності. Саме мотиваційні структури особистості визначають, як засоби і напрямки діяльності майбутнього інженера в цілому, так і конкретні засоби засвоєння й використання професійних цінностей. З цією метою необхідно розглянути механізми розвитку професійної мотивації іноземних студентів. Вирішення цього питання вищою освітою зможе забезпечити безупинний професійний розвиток студента, а в майбутньому інженера, що здатний сприймати нове науково-професійне мислення та діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема мотивів та мотивації є ґрунтовно дослідженою у психолого-педагогічній літературі, це фундаментальні дослідження (Л.С.Виготського, Є.П.Ільїна, В.І.Ковальова, Г.С.Костюка) в яких розглядаються види і генезис мотивів, особливості структури мотиваційної сфери особистості. В останні десятиліття з'явилася, також, достатня кількість наукових розробок, присвячених розвитку професійної мотивації майбутніх інженерів (І.О.Бардус, О.П.Білецька, Т.В.Чаусова та ін.) в яких досліджуються психологічні особливості мотивації навчальної діяльності майбутніх інженерів, шляхи підвищення професійної спрямованості навчання, разом з тим, недостатньо висвітленими залишаються питання, щодо розвитку професійної мотивації іноземних студентів, виходячи з особливостей їх традицій, складнощів адаптації до нового статусу «студента» та освітньої системи України.

Постановка завдання. Враховуючи вищевикладене метою даної статті є дослідження особливостей механізмів формування професійної мотивації студентів-іноземців у вищих інженерних навчальних закладах освіти.

Виклад основного матеріалу. Спрямованість особистості визначають мотиви, відповідно до яких особистість діє. Саме мотиви, являючись внутрішніми механізмами діяльності особистості, мотивують її на той чи інший вид діяльності. На основі аналізу праць науковців мотиви визначаємо як механізми, що усвідомлюються або не усвідомлюються, як витоки діяльності людини, рушійними силами яких виступають потреби [2, 6]. Важливо, що мотиваційна структура особистості може змінюватися в процесі життя в залежності від потреб, які є головними на тому чи іншому етапі життя. Внутрішні мотиви призводять до зміни зовнішніх умов та обставин. Відповідно, якщо внутрішні мотивами студента є потреба в оволодінні професійними знання, формування в собі таких якостей, які є елементом професійно-ціннісних орієнтацій, то відбувається зміна зовнішньої ситуації, яка проявляється у діяльності, спрямованій на оволодіння відповідними якостями і втіленням їх у своїй діяльності. На основі професійної мотивації відбувається накопичення знань, досвіду діяльності, усвідомлення своїх здібностей, можливостей, ціннісне самовизначення, забезпечується стимулювання в студента потреб у постійному вдосконаленні своєї професійної діяльності, оволодінні новими професійними знаннями. Усвідомлення визначального значення мотивації для навчальної діяльності спричинило формулювання принципу мотиваційного забезпечення навчального процесу [3, с. 32].

Таким чином, ми можемо говорити про необхідність розробки і впровадження мотиваційного компонента в систему інженерно-педагогічної освіти, на підставі якого забезпечується стимулювання у студента потреб у постійному вдосконаленні своєї професійної діяльності, оволодінні новими професійними знаннями, вироблення потреби в постійній самоосвіті.

Процес формування мотиваційного відношення майбутнього спеціаліста до професійної діяльності орієнтується передусім на його суб'єктну позицію. Оскільки професійна діяльність, в ідеальному варіанті, повинна дозволяти особистості задовольняти свої потреби, в даному разі професійні. В той же час ефективність процесу формування професійної свідомості майбутнього спеціаліста під час навчання у вищому навчальному закладі залежить від цілої низки факторів, серед яких: особистість викладача, особливості організації освітнього процесу, традиції конкретного учбового закладу, положення даної

професійної групи у суспільстві (престижність професії, рівень доходів); вимоги, що пред'являє суспільство до професіонала у тій чи іншій галузі. Процес підготовки спеціаліста, виходячи з вищевикладеного, це спеціально організована діяльність, що сприяє формуванню позитивної мотивації до майбутньої професії.

Завдяки потребам, що є внутрішнім рушійним початком активного відношення майбутнього інженера до великого масиву навчальної діяльності, виникають ті або інші мотиви. Можна надавати великого значення обраній професії, розуміти її важливу суспільну роль, але при цьому по-різному до неї ставитися. У цьому випадку можна говорити про різну мотивацію професійної діяльності, котра визначається передусім провідними мотивами вибору професії, здатністю задовольнити соціальні та духовні потреби особистості. В якості найважливіших пріоритетів для них виступають потреби в самореалізації. В якості основних, для сучасної молоді, виступають потреби в хороших матеріальних умовах життя, змістовному спілкуванні, пізнавальні потреби, потреби в соціальному визнанні.

Існують певні обставини, що впливають на поточні і майбутні успіхи, на мотивацію іноземних студентів: по-перше, це мовний бар'єр, оскільки, не всі студенти на належному рівні володіють російською, або українською мовами, пов'язані з цим складнощі адаптації до нового культурного середовища, складнощі пристосування до умов навчання у вищому навчальному закладі, нерідко проблеми у міжособистісних стосунках. Така ситуація шкодить і навчальній діяльності іноземних студентів. Оскільки, кваліфікований, повноцінний фахівець може бути підготовлений тільки у випадку його обізнаності не тільки в поведінкових ролях, а й у системі цінностей і норм, які виступатимуть одночасно його стимулами в процесі здобуття знань, а також під час вироблення оціночних суджень щодо професійних практик тощо. [6,с.3] По-друге, відмінність в професійних функціях фахівців відповідної кваліфікації в Україні та за кордоном. По-третє, різний рівень підготовки по спеціальних предметах фізиці, хімії, математиці та ін. При цьому іноземні студенти навіть більше, ніж українські, поділяють дисципліни на важливі і неважливі. Як наслідок такого поділу – несистемне засвоєння окремих базових предметів та курсів, які формують підґрунтя для подальшого набуття практичних знань.[6,с.12]До того ж слід враховувати, що студенти з Середньоазійського регіону, частіше за українських студентів, обирають професію та навчальний заклад не усвідомлено, або під впливом батьків, або друзів, які вже навчаються в Україні. Це, в свою чергу, призводить до того, що велика частка іноземних студентів не здатні до дійсно усвідомленого навчання, вони підпадають під різні впливи (протилежні навчанню), яким вони не можуть протистояти.

Враховуючи вищевикладене успішність розвитку професійної мотивації при роботі з іноземними студентами, залежатиме не тільки від його інтелектуальної готовності, а й від викладача, який є носієм професійної культури, прикладом високоякісного спеціаліста в тій чи іншій галузі. Якщо процес пристосування до нової ролі-студент, до нового навчального середовища відбувається самостійно, це в значній мірі приводить до небажаних явищ, низької успішності, погіршення здоров'я серед іноземних студентів, антисоціальної поведінки.[4, с.36]Викладачам, для розвитку мотивації необхідно пояснювати студентам можливості практичного застосування набутих знань. Оскільки, студенти-іноземці мають, з одного боку, досить високе прагнення до набуття знань, а з іншого – бажання до їх якомога скорішого практичного застосування. В значній мірі, під впливом особистості викладача, в процесі учбової діяльності виникає та формується позитивна або негативна мотивація до своєї майбутньої професійної діяльності. Важливо, як вказувалося вище, що мотиваційна структура особистості може змінюватися в процесі життя в залежності від потреб, які є головними на тому чи іншому етапі життя. Внутрішні мотиви тягнуть за собою зміну зовнішніх умов і обставин. Тобто мотиваційна сфера особистості, під час навчання або має динамічний розвиток або ні. На кожному етапі навчання різні мотиви спонукають студента до засвоєння знань, це може бути особистість викладача, який цікаво на високому рівні викладає предмет, або заохочення від батьків, або чітке розуміння своєї майбутньої професійної діяльності. Мотив дозволяє особистості реалізовувати ті потреби та цінності,

які вона мала на даному етапі. В процесі подальшої професіоналізації виникає нова ситуація, з'являються нові потреби та цінності. Раніше отримані знання, вміння, навички не зникають а виступають у ролі внутрішніх факторів та передумов для наступного етапу навчання.

Враховуючи особливості іноземних студентів, на наш погляд, з метою розвитку їх мотивації викладачам слід акцентувати увагу на значенні тієї чи іншої дисципліни для майбутньої професійної діяльності. Крім того, на інженерних спеціальностях викладається спеціальний курс «Вступ до спеціальності», який інформує студентів перших курсів про сучасні вимоги до інженерної професії, її перспективи. На основі отриманих знань відбувається конкретизація уявлень про професію. Нова інформація призводить до зміни потреб і вибору пріоритетів. Також формуванню професійної мотивації сприятиме розвиток рефлексивної позиції студента на основі отриманих знань. Рефлексія сприяє формуванню активної життєвої позиції, усвідомленню власних мотивів Синтезуючи в собі когнітивний і емоційний компоненти, самооцінка є одним з найважливіших показників розвитку процесу мотивації. Складнощі юнацької рефлексії у правильному суміщенні ближньої та дальньої перспективи [4, с. 79]. Розвиток рефлексивної позиції дозволить, відповісти на питання «Ким мені бути?», «Навіщо я вчуся?», «У чому сенс моєї майбутньої діяльності?». Таким чином, у іноземних студентів конкретизуються знання про себе, про те чого їм не вистачає для майбутньої професійної самореалізації. Так, відбувається перехід від стихійного розуміння професійної діяльності до мотивованої. Рефлексія також дозволить швидше подолати процес адаптації, оскільки студент спробує усвідомити для чого він навчається, для чого приїхав в іншу країну в нього є стимул щоб подолати труднощі на шляху отримання професійних знань Розвиток рефлексивної позиції здійснюється за допомогою рефлексивної діагностики куди входить анкетування, рефлексивні завдання які сприяють критичному переосмисленню свого життєвого досвіду. Наприклад, ретроспективний аналіз студентами характеру власного процесу навчання в інженерному вищому навчальному закладі.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, розвиток професійної мотивації іноземних студентів має свої особливості, це культурні, мовні відмінності, різний рівень підготовки по спеціальних предметах, не чітке усвідомлення цілей свого навчання. Розвиток рефлексивної позиції іноземних студентів, цілеспрямований навчально-виховний вплив викладацького складу вищого навчального закладу дозволить студентам усвідомити власні потреби, мотиви навчання і в перспективі, розвинути професійну мотивацію. На наш погляд, подальшого дослідження потребують питання - розробки системи рефлексивної діагностики студентів, умов та методики формування професійної мотивації іноземних студентів, ролі викладачів у цьому процесі.

Список використаних джерел

1. Бардус І. О. Підвищення професійної спрямованості навчання фізики студентів інженерно-педагогічних спеціальностей комп'ютерного профілю / І.О.Бардус, Г. О. Шишкін // 36. наук. праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ : БДПУ, 2009. – № 3. – С. 120–125.
2. Зеер Э.Ф. Психология профессий : учеб. пос. для студ. вузов / Э. Ф. Зеер. – [4-е изд., перераб., доп.]. – М. : Академ.Проспект : Фонд “Мир”, 2006. – 336 с.
3. Іноземні студенти в Україні: хто вони? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/vnz/student_life/39084/.
4. Локтаева С.А. Развитие личности и адаптация в студенческой среде / С. А. Локтаева// [Науковий часопис НПУ ім.М.П. Драгоманова. Сер. 12. Психологічні науки.](#) – Київ, 2009. – Вип. 24(48). – С. 78-82.
5. Чаусова Т.В. Психологічні особливості мотивації навчальної діяльності майбутніх інженерів-педагогів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Т.В. Чаусова. – Київ, 2004. – 20 с.
6. Мохаммад Л.Ф. Соціокультурні чинники соціалізації іноземних студентів (на матеріалах ВНЗ Запоріжжя) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соц. наук: спец. 22.00.04 «Спеціальні та галузеві соціології» / Л.Ф. Мохаммад. – Запоріжжя, 2012. – 20 с.

References:

1. Bardus, IO & Shyshkin, HO 2009, 'Pidvyshchennia profesiinoi spriamovanosti navchannia fizyky studentiv inzhenerno-pedahohicheskikh spetsialnostei kompiuternoho profilu', *Zbirnyk naukovykh prats Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*, no. 3, pp. 120-125.
2. Zeyer, EF 2006, *Psykhologiya professii* [Psychology professions], 4th edn, Akademicheskyy prospect, Fond Mir, Moskva.
3. *Inozemni studenty v Ukraini: kto vony?* [Foreign students in Ukraine who they are], <http://osvita.ua/vnz/student_life/39084/> .
4. Loktayeva, SA 2009, 'Razvitiye lichnosti i adaptatsiya v studencheskoi srede', *Naukovyi chasopys NPU im. Drahomanova, MP, seriya 12, Psykholohichni nauky*, vol. 24 (48), pp. 78-82.
5. Chausova, TV 2004, *Psykhologichni osoblyvosti motivatsii navchalnoi diialnosti maibutnikh inzheneriv-pedahohiv* [Psychological features of motivation training of futur eengineers, teachers], Kand. psykhol. n. abstract, Kyiv.
6. Mokhammad, LF 2012, *Sotsiokulturni chynnyky sotsializatsii inozemnykh studentiv (na materialakh VNZ Zaporizhzhia)* [Social and cultural factors of socialization foreign students (based on university Zaporozhye)], Kand. sotsiol. n. abstract, , Zaporozhye.

Стаття надійшла до редакції 17.09.2015р.